ХI.С. ВАКИЛОВ

АВАР МАЦI

ТIоцебесеб классалъул цIалул пособиялъе методикиял малъа-хъваял

МахIачхъала 2019

УДК

ББК

Вакилов Х.С.

Аварский язык. 1 класс. Методическое пособие / Х.С. Вакилов. – I-е изд. – 2019. – 36 с.

Гьаб тIехь хъван буго 1 классалда авар мацI кьолеб мугIалимасе. ТIехьалда кьун руго курсалъул гIелмиялгин методикиял кьучIал, календариябгин тематикияб план, 1 классалъул курс лъазабун лъугIун хадуб кьолел хIасилал (напсиял, метапредметиял ва предметиял) ва дарсазул методикиял малъа-хъваял.

КУРСАЛЪУЛ ГІЕЛМИЯБГИН МЕТОДИКИЯЛ КЪУЧІАЛ

Авар мацІалъул кумекалдалъун программаялъ кІвар буссинабун буго «Филология» абураб гІелмияб бутІаялъул гьал хадусел масъалаби тІуразариялде:

1. Дагъистаналъул мацІал ва маданиятал батІи-батІиял рукІиналъул ва гьел цоцада рухьарал рукІиналъул хІакъалъулъ авалияб бичІчІи лъугьинаби;
2. КІалзул ва хъвавул диалогияб ва монологияб калам цебетІезаби;
3. Цоцада хурхен гьабиялъулаб бажари цебетІезаби;
4. РухІияб ва эстетикияб бичІчІи лъугьин;
5. Творческияб къагІидаялъ хІалтІиялъул бажари цебетІезаби.

Рахьдал мацІ малъиялъул мурадалде щвезе, гьал хадусел практикиял масъалаби тІуразаризе рихьизарун руго:

- цебе лъураб мурадалда ва масъалабазда рекъон мацІалъул алатал тІаса рищиялъул бажари, цІалдохъабазул калам, рекІелъ щибниги жо цебечІезабизеги гъваридго пикру гьабизеги бугеб гьунар цебетІезабизе;

- авар мацІалъул гІуцІиялъул ва системаялъул, ай лексикаялъул, фонетикаялъул, графикалъул, орфографиялъул, орфоэпиялъул, морфемикалъул (рагІул гІуцІиялъул), морфологиялъул ва синтаксисалъул хІакъалъулъ бищунго гІадатиял баянал цІалдохъабазе щвей;

- жиндирго пикру бицине, захІматаб гуреб хъвавул текст гІуцІизе, диалогалъулъ гІахьаллъизе, битІун хъвазе ва цІализе бугеб бажари лъугьинаби;

- жиндирго калам камиллъизабизе хІаракат бахъи, мацІ лъазабизе гъира бижизаби, мацІалъул бацІцІалъи цІуниялъулъ жалги гІахьалал рукІин цІалдохъабазда бичІчІи, гьезулъ мацІалдехун бугеб къиматаб бербалагьи цІикІкІинаби.

Авар мацIалъул курс лъазабизе байбихьула хъвазе-цIализе малъун хадуб. Курс гIуцIун буго гьал хадусел бутIабаздасан:

фонетика ва орфоэпия, графика, лексика, рагIул гIуцIи (морфемика), грамматика (морфология ва синтиксис);

битIунхъвай (орфография) ва лъалхъул ишараби лъеялъул къагIидаби (пунктуация);

калам цебетIей.

Байбихьул классазда авар мацIалъул курсалъул хIакъалъулъ, лъималазул гIелазул хаслъабиги хIисабалде росун, бищун гIадатал (авалиял) баянал кьун руго. МацIалъул гIемерисел бутIаби (разделал) ва темаби щибаб классалда такрарлъула. Гьелъ рес кьола, лъималазул лъаялъул даражаги хIисабалде босун, мацIалъул гьел бутIаби ва темаби гъварид ва гIатIид гьаризе.

1 классалда цIалдохъабаз каламалъул ва мацIалъул бутIаби хIисабалда рагIиялда, предложениялда, тексталда ва цоцазулгун гьоркьоблъи гьабиялъулъ гьез тIубалеб хъулухъалда хадуб халккола, гьединго лъималаз гIамлъизарула хъвазе-цIализе малъиялъул заманалда лъазарурал лингвистикиял баянал.

1 классалъул учебникалда теориялъул материал, цо чIванкъотIараб системаялдеги ккезабун, кьун гьечIо. МацIалъул ва каламалъул баяназдаса цIалдохъабаз пайда босула практикияб къагIидаялъ, ай текстазул анализ гьабулагоги, учебникалда лъурал суалазе жавабал кьолагоги, хIалтIабазе кьурал тIадкъаял тIуразарулагоги.

Авар мацIалъул курс, системаялдеги ккезабун, лъазабула 2 – 4 классазда, ай фонетика, лексика, морфемика, грамматика (морфология ва синтаксис), дагь-дагьккун захIмалъизабулаго, цо чIванкъотIараб системаялда малъизе байбихьула кIиабилеб классалдаса. Гьединлъидал учебникалда аслияб бакI ккун буго тексталъул, предложениялъул, рагIул хаслъи ва гьез тIубалеб хъулухъ хадуселъ бичIчIизе квербакъулел хIалтIабаз.

ТIоцебесеб классалда каламалъул бутIабиги малъула. Гьезулгун лъималаз лъай-хъвай гьабула терминал абичIого, определение кьечIого, суалазул кумекалдалъун. ЦIалдохъаби ругьун гьарула предмет, предметалъул гIаламатал, предметалъул иш бихьизабулел рагIаби каламалъулъ хIалтIизаризе, *щив? щий? щиб? щал? кинав? кинай? кинаб? кинал? щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабулеб бугеб? щиб лъугьунеб бугеб?* абурал суалазда рекъон предложениязда жанир гьел ратIа рахъизе.

Гьединго 1 классалда цIалдохъаби ругьунлъула гIадатаб предложениялъулъ магIнаялъулаб ва грамматикияб аслу, ай предложениялъул бетIерал членал ратIа гьаризе; каламалъе къваригIани, предложениял тIиритIизаризе; жидерго предложениял гIуцIулаго, гьезулъ бугеб рагIабазул бухьеналде кIвар кьезе.

ТIоцебесеб классалда хIадурлъи гьабула гьал хадусел темаби лъазаризеги: «Гьаркьал ва хIарпал», «Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал хIарпаздалъун рихьизари», «Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал. Гьел гьаркьал хIарпаздалъун рихьизари», «Геминатал ва лабиалиял гьаркьал, гьел рихьизарулел хIарпал», «Слог. РагIаби слогазде риххи».

Учебник бикьун буго темабазде ва гьезулъ кинабниги кьун буго 69 хIалтIи. Гьел хIалтIабазулъ текст предложениязде биххизе, предложениял битIун хъвазе, предложениялъулъ рагIаби ратIатIун хъвазе бугеб бажариялъул хал гьабизеги геминатал, авар мацIалъе хасиятал гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун хъваялда хадуб халкквезеги тIоритIулел диктантазе тексталги кьун руго.

Учебникалда дандчIвала гъалатIал риччачIого, берцинго ва бацIцIадго хъваялъул бажари лъугьинабизе кумек гьабулел хIалтIабиги.

Учебникалда рекъон авар мацI лъазабизе байбихьула хъвазе-цIализе малъун хадуб. Гьениб бугеб материалалъ рес кьола гIага-шагарго 15 дарс

тIобитIизе, щибаб дарсида 3-5 хIалтIи гьабула.

Лъаялъул ва бажариялъул рахъалъ тIоцебесеб классалъул цIалдохъабазда церечIарал аслиял тIалабал дандеккезе ккола 1 классалъул курс лъазабун лъугIун хадуб кьолел предметиял хIасилазда.

Методикиял малъа-хъваял мугIалимас рикIкIине ккола тIоцебесеб классалда авар мацI малъизе рес кьолел вариантазул цояблъун. Гьединлъидал мугIалимасул гьелдехун творческияб бербалагьи букIине ккола ва, школалъул тайпаги жиндирго классалъул цIалдохъабазул лъаялъул даражаги хIисабалде босун, къваригIарал хиса-басиял гьарула.

КАЛЕНДАРИЯБГИН ТЕМАТИКИЯБ ПЛАН

1 класс[1]

№	Дарсил тема	СагIтазул къадар	Гьаризе кколел хIалтIабазул тайпаби
	РагIи, предложение, текст		
1	«Авар мацI» абураб тIехьалъулгун лъай-хъвай гьаби. Нилъер калам. ГIадамазул гIумруялъулъ гьелъул бугеб кIвар. КIалзул ва хъвавул калам (гIаммаб бичIчIи). 1, 2, 3,4,5 хIалтIаби.	1	Дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва цIунизе. Учебникалъулгун, гьелъул бугеб кIваралъулгун ва гьелъул гIуцIиялъулгун лъай-хъвай гьабизе. ГIадамазул гIумруялъулъ каламалъул бугеб кIваралъул бицине. КIалзул ва хъвавул каламалда гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизабизе. Жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
2	Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи. Каламалъулъ рагIабазул	1	Дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва цIунизе. РагIи хIарпаздасан гIуцIун

[1] Байбихьул школалда авар мацI лъазабизе кинабниги 354 сагIат бихьизабун буго. 1 классалда 150 сагIат кьун буго: гьезда гьоркьоса 135 сагIат хъвазе-цIализе малъиялъул дарсазе, 15 сагIат авар мацIалъул курсалъе бихьизабун буго.

	бугеб кIвар. РагIабазде мугъги чIван, сураталдаса текст гIуцIи. 6,7,8,9,10 хIалтIаби.		букIунеблъиги гьелъул цо кинаб бугониги магIна букIинги лъазе. Нилъер каламалъулъ рагIул бугеб кIваралъул бицине. РагIабазде мугъги чIван, сураталдаса текст гIуцIизе. Жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
3	МагIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIаби цоцазда рухьинари (предложениялъулъ ва рагIабазул дандраязулъ). РагIабазул бетIералда кIудияб хIарп. 11,12,13,14,15 хIалтIаби.	1	Дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва цIунизе. МагIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIаби цоцазда рухьинаризе. МагIна дандекколел рагIаби тIаса рищун, предложениял гIуцIизе. *ЦIар, инсул цIар, фамилия* абурал рагIабазул магIна бичIчIизе. Хасал цIарал кIудияб хIарпалдалъун хъвазе. Жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
4	Текст ва предложение (гIаммаб бичIчIи). Текстальулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ	1	Дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва цIунизе. Каламалъул бутIа хIисабалда тексталъулгун лъай-хъвай гьабизе.

	цоцалъ рухьин. Тексталда цIар лъей. 16,17,18,19, 20 хIалтIаби.		Тексталда ва предложениялда гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизабизе. Тексталдаса предложение батIа гьабизе. Тексталъулъ предложениязда гьоркьоб бугеб бухьеналда хадуб халкквезе. Тексталда цIар лъезе. Сураталдаса текст гIуцIизе. Суратазда рекъон маргьабаздаса кIвар бугел бутIаби цIи гьарун рицине. Учебникалда бугеб информация батизе, гьелъул анализ гьабизе. Жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
5	ТIубараб пикру бичIчIизабулеб цо чанго рагIи предложениелъун ккей (гIаммаб бичIчIи). Предложениялъулъ рагIабазул бухьен. Предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби. Предложениялъул бетIерал членал.	1	Дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва цIунизе. Предложениялъулгун лъай-хъвай гьабизе. Жидеца предложение гIуцIичIеб цо чанго рагIудаса предложение батIа гьабизе. Предложениял битIун хъвазе. Предложениялъул грамматикияб ва магIнаялъулаб аслу хIисабалда бетIерал

	21,22,23,24,25 хIалтIаби.		членазулгун лъай-хъвай гьабизе. Предложениязулъ бетIерал членал ратизе, суалаздалъун рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе. Жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
6.	Диктант 26 хIалтIи.	1	Текст предложениязде биххизе. Предложениял битIун хъвазе. Предложениялъулъ рагIаби битIун хъвазе.
Гьаркьал ва хIарпал			
7.	Гьаркьал ва хIарпал. ХIарпалдаги гьаркьидаги гьоркьоб бугеб батIалъи. Гьаракь бихьизабулеб къагIида. Хъвавулъ гьаракь бихьизаби. 27,28,29,30,31 хIалтIаби.	1	Дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва цIунизе. Кициялъул магIна бицине. Гьаркьал ва хIарпал цоцаздаса ратIа рахъизе. Гьаракь бихьизабулеб къагIида бичIчIизе. Хъвавулъ гьаракь бихьизабизе. РухIчIаголъиялъул, гьединго тIабигIаталъул гьаркьал кьолел рагIабазда хадуб халкквезе. Жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.

8.	Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал рихьизарулел хIарпал. 32,33,34,35,36 хIалтIаби.	1	Дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва цIунизе. БицанкIоялъе жаваб батизе. РагIулъ рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIа рахъизе. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал лъугьунел къагIидаялда хадуб халкквезе ва гьел битIун абизе бажаризе. Хъвавулъ рагьарал ва рагьукъал гьаркьал битIун рихьизаризе. Жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
9.	Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал. Гьел гьаркьал рихьизарулел рагьукъал хIарпал. 37,38,39,40,41 хIалтIаби	1	Дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва цIунизе. Жидер гIаламатаздалъун рагIулъ авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ратIа рахъизе ва хIарпаздалъун рихьизаризе. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал рагIабазулъ ратIа гьаризе ва гьел битIун абизе. Кицабазул магIна баян гьабизе ва бицанкIоялъе жаваб батизе. Жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.

10.	Геминатал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **кк, кIкI, лълъ, сс, хх, цц, цIцI, чч, чIчI**. Лабиалиял гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **гв, кв, ккв, кIв, кIкIв, кьв, къв, св, хв, хъв, хьв, щв, шв, гъв, гьв, гв, чв, чIв, цв, цIв.** 42, 43, 44, 45, 46 хIалтIаби.	1	Дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва цIунизе. Геминатал битIун абиялда ва гьел рихьизарулел хIарпал гъорлъ ругел рагIаби битIун хъваялда хадуб халкквезе. Геминатал гъорлъ ругел рагIаби битIун цIалиялде ва хъваялде кIвар кьезе. Лабиалиял гьаркьал битIун абизе. Хъвавулъ лабиалиял гьаркьал хIарпаздалъун битIун рихьизаризе. Жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
11.	Абулаго батIа бахъулеб рагIул бищунго гьитIинаб бутIа хIисабалда слог. Рагьарал гьаркьаз слогал гIуцIи. РагIаби слогазде риххи. РагIи бикьун боси (гIаммаб бичIчIи). 47, 48, 49, 50, 51, 52 хIалтIаби.	1	Дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва цIунизе. РагIул бутIа хIисабалда слогалъул хIакъалъулъ бугеб бичIчIи мухIкан гьабизе. Рагьараб гьаракьалъухъ балагьун, рагIулъ слогазул къадар чIезабизе. РагIаби слогазде рихХизе. Цо мухъидаса цоги мухъиде рагIаби рикьун росиялъул къагIидабазулгун лъай-хъвай

			гьабизе. Цо мухъида инчIеб рагIи цоги мухъиде, слогазде бикьун, босизе. БицанкIабазе жавабал кьезе. Асаралъулъ сундул хIакъалъулъ бицунеб бугебали лъазе, гьеб асаралда цIар лъезе. Слогалккун абун, рагIаби хъвазе. Жинца гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.
12.	Диктант. 53 хIалтIи	1	Геминатал ва авар мацIалъе хасиятал гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун хъваялда хадуб халкквезе.
Каламалъул бутIаби			
13.	*Щив? щий? щиб? щал?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби. 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60. хIалтIаби.	1	Предметал рихьизарулел рагIабазе суалал тIаса рищизе. *Щив? щий? щиб? щал?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби ратIа гьаризе, ай щибаб рагIуе батIи-батIияб суал лъезе. *Щив? щий? щиб? щал?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предложениялъулъ

			бетIерал членаллъун рукIунеллъи бихьизабизе.
14.	*Кинав? кинай? кинаб? кинал?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби. 61, 62, 63, 64, 65 хIалтIаби.	1	Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабазе лъолел суалазулгун лъай-хъвай гьабизе. Жал жанир ругел яги гьечIел тексталги дандеккун, предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабазул каламалъулъ бугеб кIвар баян гьабизе. Предметазул хIакъалъулъ бицанкIаби ракIалде щвезаризе яги гIуцIизе. Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабигун рагIабазул дандраял хъвазе. Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIаби предложениялъулъ ралагьизе. Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабиги гъорлъе ккезарун, предложениял ургъизе.
15.	*Щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабулеб бугеб? щиб лъугьунеб бугеб?* абурал суалазе	1	Предметаз гьабулеб иш бихьизабулел рагIабазда хадуб халкквезе. Предметазул иш бихьизабулел

	жаваблъун рачIунел рагIаби. 66, 67, 68, 69 хIалтIаби.		рагIабазе суалал лъезе. Гьел рагIабигун предложениял яги текст гIуцIизе, тексталда цIар лъезе. Гьел рагIабазул каламалъулъ бугеб кIвар бихьизабизе.

1 классалъул курс лъазабун лъугIун хадуб кьолел хIасилал

Напсиял хIасилал

- жиндирго ВатIаналдаса, дагъистаналъул миллатаздаса ва гьелъул тарихалдаса чIухIи; жив магIарул миллаталъул чи вукIин бичIчIи;
- рахьдал мацI нилъер культураялъул аслу букIин бичIчIи ва гьелъ магIарулазул миллатазда гьоркьоб щулияб бухьен чIезабулеблъи лъай;
- гъалатI гьечIеб кIалзул ва хъвавул калам гIаммаб культураялъул гIаламат букIин лъай;
- школалдехун ва цIалиялдехун бугеб бербалагьи цIикIкIинаби, кидаго лъикIав цIалдохъанлъун вукIине бажари;
- лъикIаб даражаялда цIализеги цIализе бугеб пагьмуялъе жинцаго къимат кьезеги бажари;
- цо къасдалда жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби;
- цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, ният лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави.
- мугIалимас кьураб къиматалда разилъи.

Метапредметиял хIасилал

- учебникалда бугеб материал лъикI лъай: ай цIалул тIадкъаял тIуразаризе къваригIараб баян (информация) балагьи, суратаздалъун, схемабаздалъун кьураб баян бичIчIи; предметал дандекквей, гьезулъ гIаммал ва ратIа гьариялъул гIаламатал рихьизари; батIи-батIиял баянал (справкаби) кьолеб учебникалъул ва цIалул пособиязул материалалдаса пайда боси (мугIалимасул нухмалъиялдалъун);

- диалогалъулъ гIахьаллъизе бажари (лъурал суалазе жавабал кьезе, суалал жинцаго лъезе, бичIчIулареб жо мухIкан гьабизе);

- тIадкъаял тIуралаго, гьалмагъасда цадахъ хIалтIизе бажари: хIалтIаби гьариялъул ирга чIезабизе ва цIунизе, гъалатIазул хIакъалъулъ гьалмагъасда бицине, данд бан гьоркьоб лъураб суал тIубазабиялъулъ гIахьаллъизе;

- кьурал мисалазда рекъон жиндирго хIалтIул хал гьабизе бажари;

- мугIалимасда цадахъ малъулеб материалалъул тартиб чIезабизе бажари;

- бищун кIвар бугел гIаламатал хIисабалдеги росун, предметал ва лъугьа-бахъинал тIелазде рикьизе ва ратIа-ратIаго лъезе бажари.

Предметиял хIасилал

ЦIалдохъаби ругьунлъула:

- кIалзулги хъвавулги калам батIа бахъизе;
- хIарпалги гьаркьалги ратIа рахъизе;
- рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIа рахъизе;
- гьаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе, гьаркьазул анализ гьабизе;
- геминатал битIун абизе ва гьел хIарпаздалъун рихьизаризе;
- лабиалиял гьаркьал битIун абизе, гьел хIарпаздалъун рихьизаризе;
- къокъаб тексталъулъ предложениял ратIа гьаризе;
- предложение гIуцIизе (бицун);
- предложениялъулъ рагIаби рихьизаризе;
- схемабаздаса пайдаги босун, рагIи слогазде биххизе;
- слогалккун рагIи цIияб мухъиде босизе;
- предложениялъул интонация цIунизе;
- тексталъул тема баян гьабизе, гьелъул аслияб пикру загьир гьабизе, текст бицине;
- хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе;
- тексталъулъ цоцазда рухьарал магIнаялъул рахъалъ дандекколел

рагIабазда хадуб халкквезе;

- сураталдасан яги гIумруялъулъ лъугьараб асаралдасан текст гIуцIизе, тексталъе цIар ургъизе, гьелъие суалал лъезе;

- форма хисарал предложениял ва текстал гъоркь рукIахъе къачIазе ва гьезул анализ гьабизе;

- рагIабаздасан предложение, предложенияздасан текст гIуцIизе ва гьезул анализ гьабизе;

- мугIалимасул кумекалдалъун абулеб къагIидаги хъвалеб куцги батIиял рагIаби баян гьаризе, битIун хъван ругищали хал гьабизе кколел рагIаби ратизе;

- предметал, предметазул гIаламатал, гьезул ишал рихьизарулел рагIабазе суалал лъезе, гьел рагIабазе къваригIарал магIнаялъулал суалал тIаса рищизе.

ДАРСАЗУЛ МЕТОДИКИЯЛ МАЛЪА-ХЪВАЯЛ

1 класс

РагIи, предложение, текст (6 с.)

1 ДАРС

Тема. Нилъер калам. ГIадамазул гIумруялъулъ гьелъул бугеб кIвар.

Дарсил мурад: «Авар мацI» абураб тIехьалъулгун лъай-хъвай гьабизе, кIалзул ва хъвавул каламалъул гIаммаб бичIчIи кьезе, дарсил цIалул масъала бичIчIизе ва рекIелъ цIунизе, гIадамазул гIумруялъулъ бугеб каламалъул кIваралъул, жиндирго пикруги загьир гьабун, бицине; дарсида жица гьабураб хIалтIуе къимат кьезе.

I. «Авар мацI» (1 класс) абураб тIехьалъулгун лъай-хъвай гьаби.

Лъималаз учебник бегула. МугIалимас гьезул кIвар буссинабула шартIиял ишарабазде, теориял баяназде, батIи-батIиял суратазде, хIалтIабазде, бутIрузде ва гь.ц.

II. Разделалъул цIарги цIалдохъанасул суалалги цIали. Дарсил мурад бичIчIизаби (ГIадамазе калам сундуе къваригIун бугеб?).

III. Текстазул аслияб пикру загьир гьаби (№1, №2).

IV. «Калам кина-кинаб букIунеб?» абураб суалалъе жаваб кьей (№3).

V. Тексталда тIад хIалтIи. КIалзул ва хъвавул каламалъул хIакъалъулъ кьурал баянал цIали (№4). Гьал хадусел суалазе жавабал кьей: «Тексталдаса дуда щиб цIияб жо лъараб? КIалзул калам сунда абулеб? Хъвавул калам сунда абулеб? Каламалъул гьел формабазда щай гьединал цIарал кьун ругел?»

VI. Рокъобе хIалтIи (№ 5).

2 ДАРС

Тема. Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи. Каламалъулъ рагIабазул бугеб

кIвар. РагIабазде мугъги чIван, сураталдаса текст гIуцIи.

Дарсил мурад: каламалъул бутIа хIисабалда рагIул хIакъалъулъ бичIчIи кьезе, рагIи хIарпаздасан гIуцIун букIунеблъиги гьелъул цо кинаб бугониги магIна букIунеблъиги бихьизабизе, рагIабазде мугъги чIван, сураталдасан текст гIуцIизеги ва гьеб гIуцIараб тексталъул хIасил бицинеги ругьун гьаризе.

I. Рокъобе кьураб хIалтIул хал гьаби (№ 5).

Учебникалдаса рагIаби битIун хъван ругищали лъазе, цIалдохъабаз жидецаго цоцазул хIалтIабазул хал гьабула. ТIаде балагьун, хъваялъул къагIидабазда тIасан кIалъала (*ТIаде балагьун, хъваялда цере щай гьел предложениял цIализе кколел? МугIалимас абун, рагIаби слогалккун щай хъвазе кколел?)*.

II. Дарсил мурад бицин.

ЦIалдохъанасул суал цIалула ва гьелда тIаса лъималаз загьир гьарурал пикрабазухъ гIенеккула.

III. КечI пасихIго цIали (№ 6). «Гага» абураб хIарпаз гIуцIараб цолъи рагIилъун рикIкIине бегьулищ? абураб суалалда тIаса жиндирго пикру загьир гьаби.

IV. РагIул хIакъалъулъ учебникалъул 7 гьумералда кьураб торияб баян цIали.

V. Предложение цIали (№ 7). Предложениялъулъ кинаб пикру загьир гьабун бугебали бицуна ва гьеб пикру битIараб букIин бихьизабула.

VI. РагIабазде мугъги чIван, сураталдасан текст гIуцIи (№ 8).

VII. «Ах» ва «ПастIан» абурал темабазда хурхарал рагIабиги тIаса рищун, предложениял гIуцIи. (№ 9).

VIII. Дарсил хIасил гьаби. МугIалимас лъурал суалазе жавабал кьей: «Кида рагIи рагIилъун рикIкIине бегьулеб? Каламалъулъ рагIаби сундуе къваригIун ругел? ва гь.ц.»

IX. Рокъобе хIалтIи (№ 10).

3 ДАРС

Тема. МагIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIаби цоцазда рухьинариялда хадуб халкквей (предложениялъулъ ва рагIабазул дандраязулъ). РагIабазул бетIералда кIудияб хIарп.

Дарсил мурад: каламалъулъ магIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIаби цоцазда рухьун рукIунеллъиги цо лъиданиги сунданиги лъурал цIарал кIудияб хIарпалдалъун хъвазе кколеллъиги рихьизаризе.

I. Рокъобе кьураб хIалтIул хал гьаби (№ 10).

БицанкIабазе жавабал ратула. Каллиграфиялъул рахъалъ рагIаби битIун хъван ругищали хал гьабула.

II. ЦIалдохъанасул суалал цIали. Дарсил мурад бичIчIизаби (Каламалъулъ рагIаби кин рухьун рукIунел? Кинал рагIаби кIудияб хIарпалдалъун хъвалел?).

III. МагIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIаби цоцазда рухьинариялда хадуб халкквей: цин магIнаялъул рахъалъ цоцазда дандекколел рагIаби тIаса рищула, цинги рагIабазул цолъаби хъвала (№ 11).

IV. МагIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIабиги лъун, предложениял хъвай (№ 12).

V. 9 абилеб гьумералда бугеб теорияб баян цIали.

VI. Предложениялъул авалалдаги цо лъиданиги сунданиги лъурал цIаразул бетIералдаги кIудияб хIарп хъвазе кколеблъи бихьизаби. Цалдохъабаз 13 абилеб хIалтIи цIалула ва цо-цо рагIи щай кIудияб хIарпалдалъун хъван бугебали баян гьабула (ясалъул цIар, щибаб предложениялъулъ тIоцебесеб рагIи ва районазул цIарал).

VII. Жиндир цIарги, фамилияги, эбел-инсул цIаралги битIун хъвазе цIалдохъаби ругьун гьари (№14).

VIII. Дарсил хIасил гьаби. МугIалимас лъурал суалазе жавабал кьей.

IX. Рокъобе хIалтIи (№ 15).

4 ДАРС

Тема. Текст ва предложение (гIаммаб бичIчIи). Тексталъулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцалъ рухьин. Тексталда цIар лъей.

Дарсил мурад: каламалъул бутIа хIисабалда тексталъул хIакъалъулъ гIаммаб бичIчIи кьезе, текст предложенияздаса батIа бахъизе ругьун гьаризе, тексталъулъ предложениязда гьоркьоб бугеб бухьеналда хадуб халкквезе, тексталда цIар лъезе, сураталдасан текст гIуцIизе.

I. Рокъобе кьураб хIалтIул хал гьаби (№ 15).

Учебникалда рекъон, битIун хъван бугищали цIалдохъабаз цоцазул тетрадазул хал гьабула.

II. Дарсил темаялъулгун лъай-хъвай гьаби: «Текст ва предложение». ЦIалдохъанасул суалал цIали: Сунда абулеб текст? Сунда абулеб предложение?

III. Тексталъулъ предложениязда гьоркьоб бугеб бухьеналда хадуб халкквей (№16).

Текст пасихIго цIалула. Тексталъул анализалъе суалал ва тIадкъаял: Нужеца хасал (жалго жидедаго чIарал) предложениялищ цIаларал ялъуни текстищ цIалараб? Тексталъулъ ругел предложениязулъ цо батIаго ккараб лъугьа-бахъиналъулищ бицунеб яги батIи-батIиял лъугьа-бахъиназулищ бицунеб? Щибаб предложениялъулъ сундул хIакъалъулъ бицунеб бугеб? Киналго предложениялъулъ их бачIиналъул хIакъалъулъ бицунеб бугебин абизе бегьулищ? Сурат тексталъе дандекколищ? Кинаб цIар гьаб тексталда лъезе бегьулеб: «Ихдалил тIоцебесеб къо», «Их бачIана», «Ихдалил гьава-бакъ»? Тексталъе цIар дуцаги ургъе.

IV. ЦIалдохъабаз гьал суалазе жавабал кьола: «Текст сундасан гIуцIун

букIунеб?» «Цо батIаго босараб предложениялда текстилан абизе бегьулищ?» «БатIи-батIиял баянал кьолеб цо чанго предложениялда текстилан абизе бегьулищ?» МугIалимас гIаммаб хIасил гьабула: «Текст предложенияздасан гIуцIун букIуна, тексталъулъ предложениял, магIнаялде балагьун, рухьун рукIуна. Тексталда цIар лъезе бегьула». 10 абилеб гьумералда бугеб теорияб баян цIали.

V. 17 абилеб хIалтIи тIубай.

Текст цIалула. Щибаб предложениялъулъ кинаб пикру загьир гьабун бугебали бицуна. Хъвавул ва кIалзул каламалъулъ предложениял цоцаздаса ратIа рахъулел къагIидаби рихьизарула.

Сураталда дандекколеб предложение тIаса бищула. Гьеб предложение хъвала.

VI. Суалазул кумекалдалъун сураталдасан киназго цадахъ предложениял гIуцIи (№ 18).

ГIуцIарал предложениял хъвала. Хъварал предложениязул хал гьабула. Хъварал предложениял текстлъун рикIкIине кколеблъи бичIчIизабула.

VII. Суратазухъ ралагьи ва гьезул кумекалдалъун маргьаби ракIалде щвезари (№ 19).

ЦIалдохъабаз маргьабазул хIакъалъулъ къокъго бицуна (Масала: *Сураталда нилъеда бихьулеб буго хIинкъараб хIамаги бацIги. Гьел ккола «ЦIодораб хIама» абураб маргьаялъул аслиял героял. ...)* ва «Нужеца рицарал харбал тексталлъун кколищ?» абураб суалалъе жавабал кьола.

VIII. Рокъобе хIалтIи (№ 20).

5 ДАРС

Тема. ТIубараб пикру бичIчIизабулеб цо чанго рагIи предложениелъун ккей (гIаммаб бичIчIи). Предложениялъулъ рагIабазул бухьен. Предложениялъул бетIерал членал.

Дарсил мурад: предложениялъул хIакъалъулъ гIаммаб бичIчIи кьезе, рагIиялдаса предложение батIа бахъизе ругьун гьаризе, предложениялъулъ рагIаби ратIатIун хъвазе, предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе ва ахиралда тIанкI лъезе, предложениялъул грамматикияб ва магIнаялъулаб аслу хIисабалда бетIерал членазулгун лъай-хъвай гьабизе, бетIерал членал лъазариялъул бажари лъугьинабизе, предложениязулъ суалаздалъун рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе.

I. Рокъобе кьураб хIалтIул хал гьаби (№ 20).

II. ЦIалдохъанасул кIиабилеб суал цIали: «Сунда абулеб предложение?» Гьелъие жаваб кьезе хIалбихьи.

III. РагIи ва предложение цоцаздаса ратIарахъи, предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезаби (№ 21).

Нужеца предложениялищ яги рагIабиййищ цIаларал? Щай гьал рагIабаз предложение гIуцIун гьечIеб? Гьел рагIабаздасан предложение гIуцIизе ккани, щиб гьабизе кколеб? (*МагIнаялде балагьун, рагIаби цоцалъ рухьине ккола.)*

РагIабаздасан предложение гIуцIула: «Бакъуца гIазу авлахъалдаса хъамуна». ГIуцIараб предложение хъвала ва кин гьеб предложение хъвазе кколебали бихьизабула.

ХIасил: рагIабаз кидаго гуро предложение гIуцIулеб (предложениялъулъ рагIаби кидаго, магIнаялде балагьун, цоцалъ рухьун рукIуна, ва гьез цо кинаб бугониги тIубараб пикру бичIчIизабула).

IV. Учебникалдаса теорияб баян цIалула ва «Гьаниб сундул хIакъалъулъ бицунеб бугеб?» абураб суалазе жаваб кьола.

V. МугIалимас лъурал суалазе жавабал кьей (№ 22): Дуца гьаб кин цIалараб: бигьагойищ, захIматгойищ? Щибаб предложениялъулъ чан-чан рагIи бугеб? Гьал предложениял рукIин кин нужеда лъарал?

Щибаб рагIиги мухIканго абун, предложениял цIали. БитIун авалги

ахирги бихьизабун, гьел хъвай.

VI. Предложениялъул бетIерал членазул хаслъиялда хадуб халкквей (№ 23, 24).

Предложениял хъвала ва учебникалда кьурал тIадкъаял тIурала.

VII. Учебникалда кьураб тIадкъаялда рекъон предложениялъул анализ гьаби (№25).

VIII. ХIасил гьаби: Дарсида нужеда щиб лъараб?

6 ДАРС

Тема. Диктант.

Дарсил мурад: Текст предложениязде бихxизеги, предложениял битIун хъвазеги, предложениялъулъ рагIаби ратIатIун хъвазеги бугеб бажариялъул хал гьабизе.

26 абилеб хIалтIи тIубай.

Гьаркьал ва хIарпал (6 с.)

7 ДАРС

Тема. Гьаркьал ва хIарпал. ХIарпалдаги гьаркьидаги гьоркьоб бугеб батIалъи. Гьаракь бихьизабулеб къагIида. Хъвавулъ гьаракь бихьизаби.

Дарсил мурад: гьаркьазул ва хIарпазул, гьезда гьоркьоб бугеб батIалъиялъул хIакъалъулъ гIаммаб бичIчIи кьезе; каламалъул гьаркьал рихьизариялъул къагIидаялъул хIакъалъулъ авалияб бичIчIи кьезе; рухIчIаголъиялъул, гьединго тIабигIаталъул гьаркьал кьолел рагIабазда хадуб халкквезе; рагIулъ гьаркьал рихьизаризе ва хIарпаздалъун гьел битIун хъвазе; предложениял берцинго ва бацIцIадго хъвазе.

I. Темаялъул цIар цIали ва цIалдохъанас лъурал суалазулгун лъай-хъвай гьаби: Гьаракь хIарпалдаса кин батIа бахъулеб? Хъвавул каламалъулъ

гьаркьал кин рихьизарулел?

II. Кици пасихIго цIали ва гьелъул магIна бицине (№ 27).

ГьитIинго абураб рагIулъ ругел гьаркьал рахъула, гьел гьаркьал рихьизарулел хIарпазул цIарал абула ва гьаркьазулги хIарпазулги къадар дандекквела. Кици, слогалккун абулаго, хъвала.

III. ХIарпазул ва гьаркьазул хIакъалъулъ цебехун щвараб лъай ракIалде щвезабула (*РагIи гьаркьаздасан гIуцIун букIуна, гьаркьал нилъеда рагIула. Хъвараб рагIи хIарпаздасан гIуцIун букIуна, хIарпал нилъеда рихьула. ХIарп ккола каламалъул гьаркьал рихьизарулеб ишара.*)

28 хIалтIи тIубала.

IV. Гьаракь бихьизабулеб къагIидаялъул хIакъалъулъ баян цIали. 29 абилеб хIалтIи тIубай.

V. КечI пасихIго цIали (№ 30). ХIарпал сундуе нилъее къваригIунел? абураб суалалъе жаваб кьей.

VI. Рокъобе хIалтIи (№ 31).

8 ДАРС

Тема. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал рихьизарулел хIарпал.

Дарсил мурад: рагьарал ва рагьукъал гьаркьал лъугьунел къагIидаялда хадуб халкквезе; рагьарал ва рагьукъал гьаркьал битIун абизеги, рагьарал ва рагьукъал гьаркьал жидер гIаламатаздалъун ратIа рахъизеги, гьел рагIулъ ва хас гьарун рихьизаризеги, хъвавулъ хIарпаздалъун битIун рихьизаризеги ругьун гьаризе.

I. Рокъобе кьураб хIалтIул хал гьаби (№ 31).

II. Дарсил масъала бичIчIизаби.

«Кинал гьаркьазда рагьарал гьаркьал абулеб?» ва «Кинал гьаркьазда рагьукъал гьаркьал абулеб?» абурал цIалдохъанасул суалал цIалула.

III. Ш. МухIидиновасул кечI-бицанкIо пасихIго цIали (№ 32). ХIалтIуе кьурал тIадкъаял тIурай: кечI-бицанкIоялъе жаваб батула, жавабалъулъ ругел гьаркьал тартибалда абула, рагьарал гьаркьал рихьизарула.

IV. Рагьукъал гьаркьал лъугьиналдаги ва битIун абиялдаги хадуб халкквей (№ 33).

ХIалтIуе кьурал тIадкъаял тIурай: абундачал пасихIго цIалула ва гьел, далилалги рачун, унго-унгоял абундачал кколеллъи чIезабула; абундачазулъ рагьукъал гьаркьал ва гьел абиялъул хаслъаби рихьизарула.

V. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хIакъалъулъ теорияб баян цIали.

Лъурал суалазе жавабал кьей: «**ГIазу** абураб рагIулъ кIиго рагьараб ва кIиго рагьукъаб гьаракь букIин кин нужеца чIезабулеб? Щай гьеб рагIи кIиго слогалдасан гIуцIун бугеб?»

VI. Гьаркьал хIарпаздалъун битIун рихьизаризе ругьун гьари (№ 34, 35).

Лъураб суалалъе жаваб кьей: «Кинал хIарпаз рагьукъал гьаркьал рихьизарун ругел?». Гьел хIарпазул цIарал абула.

VII. Дарсил хIасил гьаби.

VIII. Рокъобе хIалтIи (№ 36).

9 ДАРС

Тема. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал рихьизарулел хIарпал.

Дарсил мурад: авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал лъугьунел къагIидаялда хадуб халкквезе; авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал битIун абизеги, жидер гIаламатаздалъун ратIа рахъизеги, гьел рагIулъ ва хас гьарун рихьизаризеги, хъвавулъ хIарпаздалъун битIун рихьизаризеги ругьун гьаризе.

I. Рокъобе кьураб хIалтIул хал гьаби (№ 36).

II. Авар мацIалъе хасиятал гьаркьазул хIакъалъулъ гьитIинабго накъит

гьаби.

III. Авар мацIалъе хасиятал гьаркьазда хадуб халкквей.

37 хIалтIи тIубай: ***хъаз, кьегIер, чIегIерхIинчI ва ритIучI*** абурал рагIабазулъ авар мацIалъе хасиятал рагьукъал хIарпал ралагьула ва гьез рихьизарулел гьаркьал битIун абула.

IV. Гьоркьор риччарал авар мацIалъе хасиятал рагьукъал хIарпалги лъун, кицаби гIуци (№38). Кицабазул магIна баян гьабула. Цояб предложение хъвала.

V. БицанкIо цIали ва гьелъие жаваб бати (№ 39). Авар мацIалъе хасиятал гьаркьал битIун абизе ругьунлъула.

VI. Хасел тIамизе, югалде роржунел хIанчIазул бицин. Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал битIун аби ва гьел рихьизарулел хIарпал хъвай (№ 40).

VII. ЦIиял рагIаби лъугьинари (№ 41).

10 ДАРС

Тема. Геминатал ва гьел рихьизарулел хIарпал. Лабиалиял гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал.

Дарсил мурад: геминатал гъорлъ ругел рагIабазулгун лъай-хъвай гьабизе, геминатал абиялда ва гьел рихьизарулел хIарпал битIун хъваялда хадуб халкквезе, лабиалиял гьаркьал битIун абизе, хъвавулъ лабиалиял гьаркьал хIарпаздалъун битIун рихьизаризе.

I. ЦIалдохъанасул тIоцебесеб суал цIали: «Щай цо-цо рагIулъ цого хIарп кIиго нухалъ хъвалеб?»

II. Геминатазулгун лъай-хъвай гьаби (№ 42).

КечI пасихIго цIалула. Геминатал рихьизаризе ва гьел битIун абизе хIалбихьи гьабула.

III. Учебникалдаса теорияб баян цIали ва «Щай цо-цо рагIулъ цого

хIарп кIиго нухалъ хъвалеб?», «Гьеб гьаракь кин абулеб?» абурал суалазе жавабал кьей.

IV. Геминатаз рагIул магIна хисулеблъи бихьизаби. 43 хIалтIуе кьурал тIадкъаял тIурай.

Суратазда кьурал предметазул цIарал битIун абула. Гьел цоцаздаса ратIа рахъулел гьаркьал рихьизарула. Геминатал гъорлъ ругел рагIаби хъвала (гьел геминаталги рихьизарун).

V. ЦIалдохъанасул кIиабилеб суал цIалула: «БатIи-батIиял рагьукъал хIарпазда цадахъ **в** хIарпалъ кинал гьаркьал рихьизарулел?»

VI. Лабиалиял гьаркьал битIун абиялда ва хъвавулъ гьел битIун рихьизариялда хадуб халкквей (№ 44).

Суратазда кьурал предметазул цIарал, гьоркьоб биччараб хIарпги лъун, цин цIалула, цинги гьел рагIаби тетрадазда хъвала, гьезулъ ругел лабиалиял гьаркьал битIун абизе хIалбихьула.

VII. Учебникалдаса теорияб баян цIали.

VIII. Авар мацIалъе хасиятал ва лабиалиял гьаркьал абиялде кIвар кьей (№ 45).

IX. Рокъобе хIалтIи (№ 46).

X. Дарсил хIасил гьаби.

МугIалимас суалал кьола ва цIалдохъабазда цадахъ гьабураб хIалтIуе къимат лъола.

11 ДАРС

Тема. Абулаго батIа бахъулеб рагIул бищунго гьитIинаб бутIа хIисабалда слог. РагIи бикьун боси (гIаммаб бичIчIи).

Дарсил мурад: рагIул бутIа хIисабалда слогалъул хIакъалъулъ бичIчIи кьезе, рагIулъ слогазул къадар чIезабизе, жиделъ ругел слогазул къадаралда балагьун, рагIаби тIелазде рикьизе, рагIаби рикьун росиялъул къагIидаби

рихьизаризе.

I. Рокъобе кьураб хIалтIул хал гьаби (№ 46).

Каллиграфиялъул рахъалъ хIарпал битIун хъваялдеги рагIабазулъ гьел цоцазда битIун рухьинариялдеги кIвар кьола.

II. РагIул бутIа хIисабалда слогалъул хIакъалъулъ бичIчIи кьей. ЦIалдохъанасул тIоцебесеб суал цIалула: «Щиб жо кколеб слог?» Текст цIалула (№ 47) ва цебехун лъураб суалалъе жаваб кьола.

III. Теорияб баян цIалула ва «РагIулъ слогазул къадар кин чIезабизе кколеб?» абураб суалалъе жаваб кьола. *ГIеч, гени* ва *халича* абурал рагIабазулъ слогазул ва рагьарал гьаркьазул къадар чIезабула.

IV. Рагьарал гьаркьазул къадаралде балагьун, рагIулъ слогазул къадар чIезабизе ругьунлъи (№ 48).

V. Текст пасихIго цIалула (№ 49), текстальулъ сундул хIакъалъулъ бицунеб бугебали бихьизабула ва тексталда цIар лъола. Жидер бутIаби цо мухъидаса цогиялде рикьун росарал рагIабазда хадур халккола. ХIалтIуе кьурал тIадкъаязе жавабал кьола.

ХIасил гьабула: цо мухъида рагIи инчIони, гьелъул бутIа, слогазде бикьун, цоги мухъиде босула: *цоги-дал, кантIогьил-лъана.*

ХIасил щула гьабизе, учебникалдаса теорияб баян цIалула.

VI. РагIаби рикьун росизе ругьунлъи (№ 50, № 51 (заман хутIани)).

VII. Дарсил хIасил гьаби.

МугIалимасул гьал хадусел суалазе жавабал кьола: «Слог рагIийищ яги рагIул бутIайищ кколеб?», «РагIулъ слогазул бугеб къадар кин лъазабулеб?», «Цо мухъидаса цогиялде рагIаби кида ва кин рикьун росулел?»

VIII. Рокъобе хIалтIи (№ 52).

12 ДАРС

Тема. Диктант

Дарсил мурад: геминатал ва авар мацIалъе хасиятал гъаркьал рихьизарулел хIарпал битIун хъваялда хадуб халкквезе.

I. 53 абилеб хIалтIи тIубай.

II. Хъвараб диктанталъул хал гъаби (заман хутIани.)

МугIалимас, диктанталъул хал гъабизе, щибав цIалдохъанасе кумек гъабула.

Каламалъул бутIаби (3 с.)

13 ДАРС

Тема. Щив? щий? щиб? щал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби.

Дарсил мурад: предметал рихьизарулел рагIабаз каламалъулъ тIубалеб хъулухъалъул хIакъалъулъ бугеб бичIчIи кьей, предметал рихьизарулел рагIаби **щив? щий? щиб? щал?** абурал суалазе жаваблъун рачIунеллъи бичIчIизаби.

I. Щив? щий? щиб? щал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIабазда хадуб халкквей.

I. ЦIалдохъабаз суратазда рихьулел предметазул цIарал абула (№ 54).

2. Щив? щий? щиб? щал? абурал суалалги цере лъун, рагIаби цIалула. Щибаб рагIуда цебе батIи-батIияб суал лъезе ккеялъул цIалдохъабаз бицуна.

(***Щив?*** *абураб суал лъола чиясул жинсалъул гIадамазе.* ***Щий?*** *лъола чIужуялъул жинсалъул гIадамазе.* ***Щиб?*** *лъола, гIадамал хутIизегIан, рухI бугелги гьечIелги предметазе.* ***Щал?*** *лъола цо чанго яги гIемерал предметазе).*

II. «***Щив? Щий? Щиб? Щал?*** **абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIабаз предметал рихьизарула»** абураб баяналъулгун лъай-хъвай гъаби.

Суратазда ругел рагIаби суалазда рекъон, хIуби гъабун, хъвала (№ 55).

ЦIалдохъанасул суал ва учебникалдаса теорияб баян цIалула.

Цинги мугIалимас батIи-батIиял предметал рихьизарула ва гьезие *щив? щий? щиб? щал?* абурал суалал лъезе цIалдохъаби тIамула.

ХIасил гьабула: *щив? щий? щиб? щал?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметал ккола.

III. РагIабаздасан предложение гIуцIи ва гьеб хъвай ва бетIерал членазда гъоркь хIучч цIай (№ 56).

IV. Заман хутIани, 57 хIалтIи тIубала.

V. Дарсил хIасил гьаби. «*Щив? щий? щиб? щал?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIабаз щиб бихьизабулеб?» абураб сулалъе жаваб кьола.

VI. Рокъобе хIалтIи (№ 58).

14. ДАРС

Тема. Кинав? кинай? кинаб? кинал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби.

Дарсил мурад: предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабаз каламалъулъ тIубалеб хъулухъалъул хIакъалъулъ бугеб бичIчIи кьей, предметал гIаламатал рихьизарулел рагIаби **кинав? кинай? кинаб? кинал?** абурал суалазе жаваблъун рачIунеллъи бичIчIизаби.

I. Рокъобе кьураб хIалтIул хал гьаби (№ 58).

II. Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабазда хадуб халкквей. МугIалимас предметал рихьизарула ва гьезул батIи-батIиял гIаламатал рихьизаризе лъимал тIамула.

1. Гьанже цIале, кинал рагIабазулгун жакъа нужеца лъай-хъвай гьабизе кколеб? (Лъималаз темаялда лъураб цIар цIалула.)

- БицанкIо цIале ва гьелъие жаваб бате (№ 59). БицанкIоялъе жаваб батизе кинал рагIабаз кумек гьабураб? Гьел рагIаби кинаб суалалъе

жаваблъун рачIунел?

2. РагIабазул дандраял хъвала ва кинав? кинай? кинаб? кинал? абурал суалал предметал рихьизарулел гIаламатазе лъеялде кIвар кьола (№ 60).

3. ЦIалдохъанасул суал цIалула ва теорияб баяналъулгун лъай-хъвай гьабула.

II. Каламалъулъ предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабаз тIубалеб хъулухъалда хадуб халкквей: предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIаби гъорлъ ругел ва гьел гьечIел текстал дандекквей (№ 61).

- Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIаби тексталъулъ сундуе хIалтIизарулел?

III. Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабаздалъун предложениял тIиритIизари (№ 62).

IV. Суратазда кьурал гIалхул хIайваналги дандеккун, хабар (текст) гIуцIи (№ 63). Текст гIуцIизе мисалиял суалал: *I. Гьез киб гIумру гьабулеб? 2. Гьел кинал рукIунел?* (гьеб суалалъе жаваб кьезе учебникалда кьурал рагIабаз кумек гьабула.) *3. Гьез щиб кваналеб?* Гьеб хIалтIи классалда лъугIичIони, рокъобе кьезе бегьула.

V. Дарсил хIасил гьаби: рагIабазул хIакъалъулъ нужеда цIияб щиб лъараб?

15. ДАРС

Тема. Щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабулеб бугеб? щиб лъугьунеб бугеб? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби.

Дарсил мурад: предметаз гьарулел ишал рихьизарулел рагIабаз каламалъулъ тIубалеб хъулухъалъул хIакъалъулъ бугеб бичIчIи кьей, предметаз гьарулел ишал рихьизарулел рагIаби **щиб гьабураб? щиб** лъугьараб? щиб гьабулеб бугеб? щиб лъугьунеб бугеб? абурал суалазе

жаваблъун рачIунеллъи бичIчIизаби.

I. Рокъобе кьураб хIалтIул хал гьаби (№ 63).

II. Щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабулеб бугеб? щиб лъугьунеб бугеб? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIабаз предметалъ гьабулеб иш бихьизабулеблъи бичIчIизаби (№ 64).

ТIанкIазул бакIалда магIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIабиги лъун, кечI цIалула. Слогалккунги абун, кечI хъвала. *Щиб лъугьараб? Щиб гьабураб?* абурал суалал лъола. ЦIалдохъанас лъураб суалалъулгун лъай-хъвай гьабула. Учебникалдаса «Щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабулеб бугеб? щиб лъугьунеб бугеб? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIабаз предметалъ гьабулеб иш бихьизабула» абураб теорияб баян цIалула.

III. Предложениялъул грамматикияб аслу бихьизаби (№ 65).

ТIанкIазул бакIалда магIнаялъул рахъалъ дандекколел рагIаби лъола ва кечI цIалула. Лъурал рагIабазе суалал кьола. Суалалги лъун, щибаб предложениялъул бетIерал членал рихьизарула ва цIалдохъабазда бицуна *щиб? щив? щий? щал?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби гуребги, *щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабулеб бугеб? щиб лъугьунеб бугеб?* абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIабиги предложениялъулъ бетIерал членаллъун рукIунилан.

IV. Творческияб хIалтIи (№ 66).

ЦIалдохъабаз текст гIуцIула. Предметалъ гьабулеб иш бихьизабулел рагIаби ралагьула ва гьезие суалал лъола.

V. Тексталда цIар лъей ва лъураб цIар битIараб букIин бихьизаби (№ 67).

БутIрул

Курсалъул г1елмиялгин методикиял кьучIал ………………………..

Календариябгин тематикияб план ……………………………….........

1 классалъул курс лъазабун лъугIун хадуб кьолел

хIасилал: напсиял, метапредметиял ва предметиял …………………..

Дарсазул методикиял малъа-хъваял ……………………………………

РагIи, предложение, текст ……………………………………………

Гьаркьал ва хIарпал ………………………………………………….

Каламалъул бутIаби …………………………………………………